

УДК 330.341.1

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Л. Й. Кобрин

Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна

Розроблено теоретичні та практичні рекомендації щодо застосування методики оцінки інноваційної активності з метою підвищення результативності діяльності підприємства. Методика оцінки інноваційної активності підприємства дає змогу визначити стратегічні напрями інноваційного розвитку і складається з етапів: дослідження інноваційного потенціалу підприємства, аналіз та оцінка інноваційного клімату підприємства, визначення специфічних показників оцінки інноваційної активності підприємства, визначення готовності підприємства до впровадження інновацій, визначення стримуючих факторів інноваційної активності підприємства.

Запропоновані методичні рекомендації оцінки інноваційної активності підприємства мають універсальний характер і дають змогу об'єктивно оцінити рівень інноваційних можливостей з метою прийняття оптимальних управлінських рішень щодо формування стратегії розвитку підприємства.

Ключові слова: *інноваційний потенціал, розвиток підприємства, інноваційна активність, ресурси підприємства, управління, планування, аналіз, оцінка, фактори, підприємство, ринок, конкурентоздатність.*

Постановка проблеми. У сучасній економіці інноваційна складова є важливим фактором розвитку підприємств всіх галузей і сфер діяльності. Для підвищення конкурентоздатності підприємствам необхідне системне впровадження різноманітних нововведень: продуктових, технологічних, організаційних, маркетингових, соціальних, екологічних. Інтенсивність впровадження інновацій сприяє розвитку стратегічних можливостей та, як наслідок, визначає комерційний успіх підприємства на ринку в довгостроковій перспективі. Водночас надмірна інноваційна активність, яка проявляється в активному інвестуванні коштів в інноваційні проекти, яких не потребує ринок, супроводжується зростанням ризиків інноваційної діяльності, негативно впливає на стійкість підприємства загалом.

З огляду на це, актуалізується проблема вибору і реалізації ефективної стратегії інноваційного розвитку підприємств з метою збереження стійкості на ринку. Наявні в теорії та практиці підходи до управління інноваційною діяльністю підприємств і оцінкою рівня її розвитку не містять чітких критеріїв вибору стратегії інноваційного розвитку, а також інструментів і методів оцінки інноваційної активності як важливої

складової інноваційного менеджменту. Тому виникає необхідність розвитку теоретичних і методичних аспектів стратегічного управління інноваційною активністю підприємств, а саме розробки методології аналізу та моніторингу інноваційної активності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інноваційної активності розглянуті в наукових працях таких українських та зарубіжних вчених, як О. І. Амоша, О. А. Біловодська, І. П. Булеев, Б. В. Буркинський, В. М. Геєць, С. Ю. Глазьєв, В. М. Данілішин, М. П. Денисенко, В. І. Дубницький, П. Н. Завлін, В. І. Захарченко, С. М. Ілляшенко, С. Д. Ільєнкова, М. М. Меркулов, А. А. Трифілова, Л. М. Таранюк, Н. С. Ілляшенко, Р. А. Фатхутдінов, Л. І. Федулова, Д. М. Черваньов, Н. І. Чухрай, А. І. Яковлев та ін. У більшості з них розроблено та визначено основні поняття, суть та фактори розвитку інноваційної діяльності, суть та складові інноваційної активності та обґрунтовано необхідність розвитку інноваційного менеджменту. Дослідження зарубіжних і українських джерел показало, що в сучасній науковій літературі маловивченими залишилися питання стратегічного управління інноваційною активністю. Формування теоретичних і методичних основ стратегічного управління інноваційною активністю підприємств дасть змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів.

Мета статті — систематизація методичних підходів до аналізу інноваційної активності підприємства; розробка прикладних рекомендацій щодо оцінки інноваційної активності в межах стратегічного управління підприємством, що передбачає моніторинг інноваційного потенціалу, інноваційного клімату, а також визначення динаміки кількісних та якісних показників, що характеризують результати інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційну активність підприємства розглядаємо як інтенсивність дій керівництва і персоналу підприємства з метою розробки і впровадження нововведень з урахуванням сформованого інноваційного потенціалу і сформованого інноваційного клімату, який створює держава й інші контрагенти ринку. Тому інноваційна активність підприємства, з одного боку, обмежена інноваційним потенціалом, який характеризується наявністю кадрових, матеріально-технічних, фінансових і інформаційних ресурсів, що виникла завдяки системі управління, організації технологічних і бізнес-процесів. З іншого боку, розробка та впровадження нововведень сприяє розширенню і зростанню інноваційного потенціалу підприємства. Управління інноваційною активністю підприємств у сучасних умовах залежить від інноваційного потенціалу підприємств, інноваційного клімату, динаміки кількісних та якісних показників, що характеризують результати інноваційної діяльності. Тому інформаційною основою прийняття стратегічних рішень щодо розвитку інноваційної діяльності на підприємстві, на наш погляд, є результати дослідження інноваційного потенціалу та інноваційного клімату, а також результати дослідження й оцінки специфічних факторів і показників інноваційної активності.

Інноваційний потенціал характеризує стан внутрішнього середовища досліджуваної системи (організації, підприємства) і визначає рівень готовності системи

до розробки, впровадження та використання нововведень, а також відзначається наявністю необхідних для розробки і впровадження нововведень ресурсів — фінансових, матеріально-технічних, кадрових, інформаційних.

Інноваційний клімат характеризує стан факторів зовнішнього середовища, які або стимулюють інноваційну активність, або стримують її. У сучасній науковій літературі переважно аналізується вплив таких чинників макроклімату, як нормативно-правова база, фінансова підтримка з боку держави, інноваційна інфраструктура, сучасні технічні регламенти тощо. Інноваційний мікроклімат характеризується впливом таких чинників, як можливість розширення ринків збуту, наявність попиту на нові товари, послуги, взаємодія з постачальниками та клієнтами, наявність кваліфікованих кадрів на ринку праці, вартість і ризики нововведень тощо.

Отже, концепція стратегічного управління інноваційною активністю підприємства, крім традиційного стратегічного аналізу інноваційного потенціалу та інноваційного клімату, має бути доповнена дослідженням специфічних чинників, що визначають рівень інноваційної активності, а також оцінкою досягнутого рівня інноваційної активності підприємства на ринку. Результати аналізу й оцінки рівня інноваційної активності підприємств на ринку є інформаційною базою для визначення стратегії підприємства під час розробки і впровадження інновацій.

Загальна оцінка можливостей інноваційного розвитку і перспективних характеристик підприємства проводиться на основі аналізу:

- ринкового потенціалу підприємства — виробника продукції;
- фінансового стану і можливості оновити виробничу базу;
- фінансових можливостей розвитку підприємства;
- фінансових результатів завдяки реалізації нової продукції.

У межах моніторингу загального стану інноваційного розвитку доцільно брати до уваги також абсолютні показники, розраховані в вартісному і натуральному виразі, кількісні показники, відносні коефіцієнти. Водночас необхідно проаналізувати насамперед такі індикатори:

- питома вага витрат на НДДКР у загальному обсязі витрат підприємства, %;
- питома вага впроваджених заходів до кількості незавершених НДДКР, %;
- питома вага використовуваного в проведенні НДДКР майна до загальної вартості основних фондів, %;
- питома вага працівників, які пройшли підвищення кваліфікації протягом аналізованого періоду, %;
- питома вага результатів досліджень і розробок у загальній сумі необоротних активів, %.

У сучасній науковій літературі представлені такі групи методів для оцінки інноваційної активності:

1. Аналітичні методи — група методів, заснованих на законах логічного мислення, наприклад метод аналізу даних, SWOT-аналіз. Аналітичні методи дають змогу оцінити загальний стан підприємства, міру його готовності до реалізації інноваційних проєктів і програм. Метод SWOT сприяє проведенню комплексного аналізу інноваційного потенціалу (його сильних і слабких сторін) та інноваційного

клімату (можливостей і загроз зовнішнього середовища) підприємства і, відповідно до цього, прийняттю рішення про стратегію інноваційного розвитку. Цей метод універсальний і може бути застосований для підприємств різних організаційно-правових форм, видів економічної діяльності і масштабів. Як основний недолік аналітичних методів можна відзначити суб'єктивізм, оскільки значимість результатів оцінки залежить від рівня компетенції, професіоналізму експерта-аналітика. Щоб підвищити достовірність результатів дослідження та врахувати всі чинники, що впливають на інноваційну активність, потрібне залучення експертів із різних галузей (технологи, менеджери, маркетингологи, економісти, юристи) і доступ до достовірної і релевантної інформації. Крім того, метод SWOT дає змогу отримати лише загальну оцінку діяльності підприємства в галузі розробки і впровадження нововведень і розробити стратегічну концепцію його інноваційного розвитку. Відповідно, для комплексної оцінки рівня інноваційної активності підприємств використання тільки аналітичних методів недостатньо.

2. Формалізовані методи — група методів, заснованих на математичному інструментарії, — припускають розрахунок часткових та інтегральних показників на основі даних статистичної і бухгалтерської звітності підприємства. У науковій літературі пропонують такі методи розрахунку коефіцієнтів інноваційної активності підприємства:

2.1. Метод розрахунку окремих показників структури передбачає визначення частки (питомої ваги) загалом, наприклад:

- частка витрат на дослідження і розробки в їхньому загальному обсязі;
- частка інноваційної продукції в загальному обсязі виробленої продукції;
- частка персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками в загальній кількості працівників.

Цей метод дає змогу оцінити обсяги інноваційної діяльності та її частку в господарській діяльності підприємства.

2.2. Метод розрахунку показників ефективності передбачає розрахунок співвідношення ефекту від інноваційної діяльності з ресурсами і витратами. За допомогою цього методу розраховується показник ефективності витрат на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (відношення обсягу продажів інноваційної продукції до витрат на її створення в звітному періоді).

2.3. Метод нормування часткових показників передбачає зіставлення значень показників підприємства до еталонного (еталоном вважають максимальні значення показників на однотипних підприємствах). Цей метод дає змогу провести порівняльний аналіз інноваційної активності підприємств, визначити «слабкі» місця порівняно з основними конкурентами.

2.4. Метод розрахунку інтегрального коефіцієнта інноваційної активності з огляду на значущість (вагомість) часткових показників. Розрахований за допомогою цього методу, коефіцієнт інноваційної активності може бути використаний для порівняння рівня інноваційної активності підприємства та інноваційних запитів ринку.

Розглянуті методи відзначаються простотою збору інформації (показники розраховуються на основі фіксованих даних про діяльність підприємств, даних

бухгалтерської та статистичної звітності) і високою точністю оцінки в умовах визначеності. Однак формалізовані методи не враховують невизначеності під час зміни факторів, тенденцій, умов зовнішнього оточення підприємства. Отже, в умовах невизначеності чинників зовнішнього середовища застосування тільки формалізованих методів для комплексної оцінки рівня інноваційної активності недостатньо.

Тому з метою вдосконалення стратегічного управління для оцінки інноваційної активності пропонують використовувати показники, що характеризують динаміку інноваційної діяльності за основними її стадіями:

1. Показники інтенсивності створення інновацій (нових ідей — технологічних, організаційних, маркетингових):

- темп зростання витрат на створення інновацій;
- темп зростання чисельності персоналу, зайнятого інноваціями;
- темп зростання кількості інновацій;
- темп зростання вартості нематеріальних активів.

2. Показники інтенсивності впровадження інновацій:

- темп зростання інвестицій на впровадження інновацій;
- темп зростання кількості впроваджених інновацій;
- темп зростання кількості переданих інновацій;
- темп зростання частки інноваційної продукції в загальному обсязі.

3. Показники інтенсивності використання інновацій:

- темп зростання рентабельності інновацій;
- темп зростання продуктивності праці;
- темп зростання фондівіддачі.

Запропонований механізм оцінки інноваційної активності відзначається:

- простотою збору інформації, оскільки запропоновані показники можна розрахувати на основі даних, що фіксують підприємства в формах бухгалтерської та статистичної звітності;
- можливістю оцінки динаміки розвитку і зростання інноваційного потенціалу підприємства в сформованих умовах зовнішнього середовища;
- відображенням результатів дій керівництва і персоналу підприємства за основними етапами інноваційної діяльності підприємства.

Застосування запропонованого механізму оцінки інноваційної активності дасть змогу керівництву промислових підприємств отримати інформацію для прийняття управлінських рішень щодо активізації інноваційної діяльності, а регіональним органам влади під час розробки програм підтримки і стимулювання впровадження нововведень враховувати специфіку факторів, що впливають на інноваційну діяльність підприємств регіону.

Тому пропонується алгоритм оцінки інноваційної активності промислових підприємств, у якому виділені основні етапи та аналітичні процедури. Його основною особливістю є використання для оцінки рівня інноваційної активності специфічних показників, що характеризують динаміку інноваційної діяльності на основних її етапах: створення інновацій (технологічних, організаційних, маркетингових), їхнє впровадження і використання (табл. 1).

Таблиця 1

Алгоритм оцінки інноваційної активності підприємства

№	Основні етапи	Аналітичні процедури
Визначення показників для оцінки інноваційної активності підприємства		
1.	Дослідження інноваційного потенціалу підприємства	1. Аналіз і оцінка стану продуктового блоку підприємства 2. Аналіз і оцінка стану функціонального блоку підприємства 3. Аналіз і оцінка ресурсного блоку (наявність матеріально-технічних, трудових, інформаційних, фінансових ресурсів) підприємства 4. Аналіз і оцінка організаційного блоку підприємства 5. Аналіз і оцінка управлінського блоку підприємства
2.	Аналіз і оцінка інноваційного клімату підприємства	1. Оцінка факторів макрооточення суб'єктів господарювання (політичних, економічних, соціальних, технологічних) 2. Оцінка факторів мікрооточення (рівень конкуренції, відносини зі споживачами і партнерами, інвестиційний ринок, ринок сировини і матеріально-технічних ресурсів, ринок паливно-енергетичних ресурсів, ринок праці фахівців, менеджерів, робітників, групи стратегічного впливу)
3.	Визначення специфічних показників оцінки інноваційної активності підприємства	1. Оцінка показників інтенсивності створення інновацій (технологічних, організаційних, маркетингових) 2. Оцінка показників інтенсивності впровадження інновацій (технологічних, організаційних, маркетингових) 3. Оцінка показників інтенсивності використання інновацій (технологічних, організаційних, маркетингових)
Визначення факторів інноваційної активності підприємства		
4.	Визначення готовності підприємства до впровадження інновацій	Визначають рівень готовності керівництва підприємства до впровадження інновацій на основі опитування
5.	Визначення стримувальних факторів інноваційної активності підприємства	Визначають основні фактори, на яких необхідно фокусувати свою увагу керівникам підприємств на основі опитування компетентних фахівців

Запропонований алгоритм (табл. 1) дає змогу на основі оцінки інноваційної активності підприємства визначити стратегічні напрями інноваційного розвитку. Його відмінність полягає в тому, що під час оцінки рівня інноваційної активності використовують показники, які можна розрахувати на основі даних, що фіксують підприємства у формах бухгалтерської та статистичної звітності.

Застосування моніторингу на практиці дає змогу встановити взаємозв'язок між процесом реалізації загальної стратегії підприємства і стратегією інноваційного

розвитку, що сприяє розробці нового продукту. Проведене дослідження інноваційної активності підприємства дає змогу виділити важливий напрям розвитку підприємства, пов'язаний з інноваційною діяльністю. Запропонована система показників сприяє об'єктивній оцінці рівня інноваційних можливостей через зміни у навколишньому середовищі і дає змогу зробити висновки про можливість прийняття рішень у галузі розробки нового продукту в межах формування стратегії розвитку підприємства.

Висновки. Отже, управління інноваційною активністю підприємств у сучасних умовах залежить від інноваційного потенціалу підприємств, інноваційного клімату, динаміки кількісних та якісних показників, що характеризують результати інноваційної діяльності.

Методика оцінки інноваційної активності підприємства дає змогу визначити стратегічні напрями інноваційного розвитку і складається з етапів дослідження інноваційного потенціалу підприємства, аналізу й оцінки інноваційного клімату підприємства, визначення специфічних показників оцінки інноваційної активності підприємства, визначення готовності підприємства до впровадження інновацій, визначення стримувальних факторів інноваційної активності підприємства.

Стратегічне управління інноваційною активністю дає змогу виявляти слабкі і сильні місця підприємства в інноваційних процесах, виявляти фактори, що зумовлюють виникнення «розривів» між поставленими цілями і досягнутими результатами, відповідно до цього приймати ефективні управлінські рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ілляшенко С. М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємства у транзитивній економіці : монографія. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 582 с.
2. Тарасенко І. О., Королько О. М., Белявська К. С. Оцінка інноваційної активності підприємства в системі стратегічного управління. Актуальні проблеми економіки. Київ : [б. в.], 2009. № 9 (99). С. 133–141.
3. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/654>.

REFERENCES

1. Illiashenko, S. M. (2005). Problemy upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpriemstva u tranzytyvni ekonomitsi. Sumy : VTD «Univrsytetska knyha» (in Ukrainian).
2. Tarasenko, I. O., Korolko, O. M., & Belivska, K. S. (2009). Otsinka innovatsiinoi aktyvnosti pidpriemstva v systemi stratehichnoho upravlinnia: Aktualni problemy ekonomiky. Kyiv : [b. v.], 9 (99), 133–141 (in Ukrainian).
3. Shchodo pershocherhovykh zakhodiv z aktyvizatsii innovatsiinoi diialnosti v Ukraini. Analitichna zapyska / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen pry prezidentovi Ukrainy. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/654> (in Ukrainian).

IMPROVEMENT OF THE ASSESSMENT METHODOLOGY OF THE INNOVATION ACTIVITY TO INCREASE THE EFFECTIVENESS OF THE ENTERPRISE STRATEGIC MANAGEMENT

L. Yo. Kobryn

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom, St., Lviv, 79020, Ukraine
kobrynlesya@gmail.com*

The article presents the developed theoretical and practical recommendations for the application of the assessment methodology of the innovative activity in order to improve the efficiency of the enterprise. The assessment methodology of the enterprise innovative activity allows defining strategic directions of innovative development and consists of such stages: the research of the enterprise innovative potential, the analysis and the assessment of the enterprise innovative climate, the determination of specific assessment indicators of the enterprise innovative activity, the determination of the enterprise's readiness for the innovation introduction, the determination of constraints of the enterprise innovation activity. The results of analysis and assessment of the level of the enterprise innovation activity in the market are an informative basis for determining the enterprise strategy in the development and implementation of innovations.

Therefore, in order to improve the strategic management, an algorithm for the assessment of the innovative activity of industrial enterprises has been suggested, which outlines the main stages and analytical procedures. The main feature of the suggested algorithm is the use of specific indicators to assess the level of the innovation activity that characterize the innovation dynamics in its main stages: the creation of innovations (technological, organizational, marketing), the introduction of innovations and the use of innovations.

The suggested mechanism for the assessment of the innovative activity differs in the simplicity of the information collection, since the suggested indicators can be calculated on the basis of data recorded by enterprises in the forms of accounting and statistical statements and in the ability to assess the dynamics of the development and growth of the enterprise innovative potential in the formed environment.

The implementation of the suggested mechanism for the assessment of the innovation activity will allow the leadership of industrial enterprises to obtain the information for managerial decisions on the activation of innovation activities, and it will allow the regional authorities to take into account the specifics of factors affecting the innovation activity of enterprises in the region when developing the programs to support and stimulate the innovations.

Keywords: *innovation potential, enterprise development, innovation activity, enterprise resources, management, planning, analysis, evaluation, factors, enterprise, market, competitiveness.*

Стаття надійшла до редакції 06.06.2019.

Received 06.06.2019.